

ՄԱՍԲԱՆՑ ՄԱՀԵՐ

(Իրագագնալեպ)

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

I

Զին քրչեց Մըհեր դէպ՝ Մըսրայ քաղաք.
 (Օդն հեղծուցիչ էր, արեւը կըրակ).
 Մըսրայ երկիրն էր անապատ անափ,
 Կը սողար Նեղոսն զերդ խոշոր վիշապ,
 Դէմն իր կանգնեցան քառ'սուններկու դեւ,
 Ամէնքն ալ հրակայ եւ ամէնքն ալ սեւ.
 Կանչեցին «Ո՞վ ես դուն, այ անխելք մարդ,
 «Որ կու գաս ոտքովդ իյնալու թակարդ.
 «Միթէ լըսած չե՞ս դուն անունը մեր,
 «Թէ չէ կը կարծես ինքզինքդ անմեռ...»:
 Մըհերն համբուրեց 'թուրը կայծակի',
 Դիմացը կեցաւ քառ'սուններկուքին,
 Դոռաց «Ձեմ լըսած ես անունը ձեր,
 «Իսկ դուք լըսած էք թէ ով է Մըհերն»:
 «Մըհեր» անունը երբոր լըսեցին,
 Քառ'սուններկուքն ալ ծունկի չոքեցին.
 «Մենք ըստրուկներդ ենք, դուն եղիր մեր տէրն,
 «Ի՛նչպէս գիտնայինք թէ դուն ես Մըհերն:
 «Եղբայրներ ենք մենք քառասուններկու,
 «Սիրով օղակուած ամէնքս մէկմէկու.
 «Դուն ալ, կ'աղաչենք, եղիր մեզ եղբայր...»:
 «Ի՛նչ ազգէ էք դուք, ո՞ր է ձեր աշխարհն»,
 Հարցուց Մըհերը լուրջ ու մըտախոհ,
 Բայց դէմքը արդէն յաղթութեամբը գոհ:
 «Հալէպ քաղաքին մեր հայրն էր արքան,
 «Գըլխին ունէր թագ ու ձեռքին մական,
 «Պալատներ ունէր փարթամ ու շրքեղ,
 «Մեր քոյրն է հիմա գահին՝ իրեն տեղ...»
 Ըսին դեւերը: Մըհեր զարմացած
 «Ի՛նչպէս կին է որ հօր տեղն է անցած,
 «Քառ'սուն եղբոր մէջ, ի՛նչպէս կ'ըլլայ որ
 «Կին մը գահ նըստի իրրեւ թագաւոր»,
 Ըսաւ. «Տե՛հ ելէք-երթանք մէկ տեսնենք»:
 «Դուն անցիր առաջ, կը հետեւինք մենք»,
 Ըսին դեւերն ու ձիերը հեծան,
 Իրար հտեւէ կարգով շարուեցան:

II

Կը քրչեն դէպի Հալէպի քաղաք,
 (Օդն հեղծուցիչ էր, արեւը կըրակ).
 Մըհերն առջեւէն, հտեւէն դեւերն,

Ու ճամբան անծայր, հագիւ կէսն են դեռ,
 Ու ճամբան անծայր, շուրջն ամայութիւն,
 Ո՛չ մարդ կ'երեւի, ո՛չ ալ անասուն,
 Ո՛չ վայրի գազան, թրռչուն կամ սողուն:
 Դեւերէն երկուքն մէկէն զատուեցան,
 «Չենք գար մենք» ըսին, փախան-հեռացան:
 Սրդէն ուշ էր երբ իմացաւ Մըհեր,
 Որ զոյգն այդ էին Կոսպատ'նի թռուներ:

III

Ու եկան հասան Հալէպի քաղաք,
 Տուներն ամայի, դուռները խորտակ,
 Փողոցներուն մէջ ո՛չ կատու, ո՛չ շուն,
 Ո՛չ մանկանց ճիչեր, ո՛չ կիներ ժըպտուն...
 Դացին ու մըտան պալատ մը հըսկայ,
 Տեսան հոն ալ մարդ-մարդասանք չը կայ:
 Տաս ջրալ ալիւր կար հոն, մէկ անկիւնն.
 Մըհերը պատուէր տալով դեւերուն,
 Ըսաւ, «Ես մընամ հոս խըմոր շաղեմ,
 «Մէկերնիդ երթայ մեռն փայտ քաղէ,
 «Ուրիշ մը երթայ ջուր կապէ առուն,
 «Միւսներդ գացէք լեռները հեռուն,
 «Վայրի ոչխարներ բըռնեցէք-բերէք,
 «Իրիկուան ընթրիքը հոս պատրաստենք»:
 Ըսաւ, դեւերը հընազանդ-հըլու,
 Լեռները գացին ոչխար որսալու:
 Մէկն ալ անտառը գընաց՝ փայտ կըրէ,
 Ուրիշ մ'ալ գընաց որ ջուրը բերէ.
 Մըհերն ալ նըստաւ ալիւրը մաղեց,
 Ու ջուրն երբ եկաւ խըմորը շաղեց:

Մէկն եկաւ տասն սալ փայտը շալակին,
 Միւսներն երեսնութ ոչխարներ զարկին:
 Բերաւ ամէն մէկն կախած իր ուսէն:
 Առուէն արդէն ջուրը կը հոսէր.
 Յետոյ հըրաման առին, դաշտ գացին,
 Մըհերը մընաց այնտեղ առանձին:

IV

Մըհերը ելաւ նըստաւ դուռին մօտն,
 Թարրմ հացին ու խորովածին հոտն,
 Մինչեւ հեռուներ տարածուած՝ արդէն,
 Կը սպասէր ան հոն որ դառնան դաշտէն:
 Պառաւ մը եկաւ ու կեցաւ իր բով,
 «Քեռու տղայ, ըսաւ, քու օրըդ բարով:
 «Երեք օր է որ բան չեմ կերած ես,
 «Բան մը տուր ուտեմ, Աստուած օրհնէ քեզ,
 «Ծըլիս ու ծաղկիս» ըսաւ Մըհերին:
 Մըհեր, պառաւին տալով բանալին,

Ըսաւ, «Գընայ ներս, ընթրիքը պատրաստ
Պիտի գրտնես հոն, կեր որքան կըրնաս»:
Ներս մըտաւ պառաւն ու դուրս չելաւ ալ,
Մըհերը դուրսը ըսպասեց երկար:
Ըսաւ «Մէյ մ'երթամ տեսնեմ ի՛նչ կ'ընէ».
Դադտուկ ներս մըտաւ Մըհերն, ի՛նչ տեսնէ,
Ո՛չ միս մընացեր, ո՛չ հացի կըտոր,
Ո՛չ մորթեր բուրդոտ, եւ ո՛չ իսկ ոսկոր:
Կեցաւ պահ մը ան զարմացած, ապշած,
Պառաւը անդին բերանն լայն բացած,
«Ամէնը կերայ դեռ անօթի եմ,
«Բարով եկար դուն, քեզ՝ ալ պիտ' ուտեմ».
Ըսաւ ու ցատկեց Մըհերին վրայ,
(Կարծես ըլլային աչքերը քուրայ):
«Վա՛յ քեզ, անիծուած, մարդակեր պառաւ»,
Դոռաց Մըհերն ու ապտակ մը զարկաւ,
Պառաւին գըլուխն ուսնն վար ինկաւ:

V

Օրը վերջապէս եղաւ իրիկուն.
Դեւերը դարձան, եւ տեսան տըրտում,
Դուռին մօտ նըստած, կ'ըսպասէր Մըհեր.
«Ի՛նչ ունիս» ըսին, «ի՛նչ է պատահեր»,
Ու հաւաքուեցան ամէնքն անոր շուրջ.
«Ի՞նչու ես այդպէս տըխուր, լուռ ու մունջ,
«Թէ չէ Սասունն է քու միտքը ինկեր,
«Թէ չէ մէկն հեռուն քեզի կ'ըսպասէ.
«Եղբայրներ ենք ալ, մի պահեր, ըսէ.
«Մարդ ենք ամէնքս ալ, ունինք մեր ցաւեր,
«Տէ՛հ, Մըհեր, ըսէ՛, ցաւը չեն պահեր...»:
— Ներս երթանք տեսէք ինչ է պատահեր,
Ըսաւ Մըհերն ու զանոնք ներս տարաւ,
Դընաց սըրահին մէջտեղ կանգ առաւ:
Եւ ցուցուց հացին տաշտերն պարպըւած,
Բառասուն կանթնոց կաթսան շրջըւած.
Ցուցուց պառաւին մարմինն հոն փռուած,
Ցուցուց գըլուխը աչքերը լայն բաց.
Յետոյ ամէն բան պատմեց դեւերուն...
Ու երբ վերջացուց ան իր պատմութիւնն,
Դեւերն, ամէնքն ալ, լայն շունչ քաշեցին,
Եկան Մըհերի ձեռքն համբուրեցին.
— Ըսին «Իսկ ճիմա դուն մըտիկ ըրէ.
Այս էր մեր քոյրը, իր ծընած օրէն
Մարդակեր էր ան, նոյնիսկ մեր հայր-մայր
Անի է կերեր... անթիւ, անհամար»,
Մարդ, կին ու մանուկ, երիտասարդ, ծեր,
Այս անաստըւած կինն է յօշոտեր...
Մըսրայ քաղ՝ քէն մինչ Հալէպի քաղաք,
Դուն աչքովդ տեսար անմարդ, աւերակ.

Իր ծեռքէն մենք ալ հագիւ ազատուած,
Անապատն էինք ապաստան գրտած.
Երկու դուներն այն որ չեկան մեզ՝ հետ,
Այս կընոջ ահէն դարձան-փախան ետ...
Մըհեր, դուն ես լոկ անվախ ու հըզօր,
Դուն պիտի ըլլաս մեզի թագաւոր».
Ըսին դուները ու ծունկի եկան,
«Դուն մեր փրկիչն ես, ու դուն մեր արքան»:
Մըհերը այսպէս պատասխան տրուաւ.
«Շընորհակալ եմ, եւ գոհ եմ իրաւ,
Սակայն ուրիշի գահին չունիմ աչք,
Լըսեցէք ուրեմն դուք իմ փափաք,
Էն մեծը ծեղմէ կարգենք թագաւոր...
Ես Պաղտատ կ'երթամ իմ մեծ հօրեղբօր
Գերեզմանն ուխտի ...» բայց ամէնքը մէկ,
Ըսին, «Պիտի քեզ մինակ չը ծըգենք»:

Ու մեծ եղբայրը թագաւոր ըրին,
Միւս բոլորը ելան Մըհերին
Հետ ճամբայ ինկան դէպ՝ Պաղտատ քաղաք.
Օղն հեղծուցիչ էր, արեւը կըրակ:

(Շարունակելի)

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

... ԵՐԲ Կ'ԵՐԹԱՆ ԾՈՑԸ ԼՈՅՍԻՆ

Եթէ երբեք տառապանքն է օրէնքը այս կեանքին,
Ու դառնութիւնը մարդուն ճակատագիրն անյեղի,
Եթէ երբեք անբաժան է ժպիտէն լացն աղի,
Ու շաղախուած է արեամբ ու քրտինքով հացը մեր,

Եթէ նիւթին պաշտամունքն ու նահանջը հոգիին
Մարդկային կեանքն օրէ օր կը վերածեն քաոսի,
Եթէ հաւատք, սրբութիւն կ'ոտնակոխուին անհարկի,
Ու կ'ուրացուին արժէքներ, իրաւունքներ կ'անտեսուին...

Կան բայց այսօր տակաւին անհատներ՝ կեանքը որոնց
Պայքար մըն է աննահանջ արդարութեան ի խնդիր.
Կան դեռ այսօր, այո՛, կան, Սուրբ Հոգիէն կայծ մ'անմեռ
Հոգիներուն խորն իրենց պահած Լուսոյ Որդիներ:

Կային անոնք, կան այսօր, ու պիտ' ըլլան ալ ընդմիշտ
Արդարութեան կրակով վառուած անկեղծ հոգիներ.
Ի՛նչ փոյթ նոյնիսկ 'թէ անոնք միշտ ուրացուին, հալածուին,
Բաշխելէ ետք լոյսն իրենց երբ կ'երթան ծոցը Լոյսին...: